

Stiprākie ļaudis ir tie, kas p

Dzīve Latgales pierobežā nav vienkārša – tā prasa izturību, pacietību un ticību vietai, kurā esi dzimis un audzis. Šeit, kur klusums mijas ar dabas skaistumu un vēstures smagumu, arvien biežāk dzird jautājumu: «Vai te vēl ir nākotne?» Daudzi jaunie izvēlas doties uz lielākām pilsētām vai ārzemēm, meklējot plašākas iespējas, taču ir tādi, kuri paliek un cīnās, lai pierobežā būtu dzīve. Viens no viņiem ir baltinavietis Imants Slišāns – skolas direktors, novada domes deputāts

ROBEŽNIEKI LATGALES STĪPRIE ĻAUDIS

Sanita Karavoičika

LATGALE – reģions ar spēcīgām saknēm, īpašu kultūrvēsturisko mantojumu un pierobežas specifiku – ir arī vieta, kur pilsoniskā sabiedrība attīstās savā unikālā rītmā. Projekta *Robežnieki* – Latgales stītrie ļaudis letvaros, balstoties uz intervijām ar sabiedriski aktīviem cilvēkiem Ludzas novadā, uzņēmējiem un ekspertu viedokļiem, piedāvājam ieskatu Latgales pilsoniskās sabiedrības šodienas ainavā – no līdzdalības sabiedriskajos procesos līdz pieredzei uzņēmējdarbībā, dzīvojot pie pašas valsts robežas. Šoreiz – par Balvu novadu.

DZĪVE Latgales pierobežā... Kāda tā šobrīd ir? Kas šeit īpašs?

Latgales pierobeža ir dažāda. Vēl tālāk uz austrumiem, aiz Ludzas, Dagdas, Krāslavas, diemžēl ir iztukšotā un izmirstošā Latgales pierobeža. Būtu vajadzīga liela atkāpe, lai aprakstītu apstākļu kopumu, kāpēc Latgale, kas bija visblīvāk apdzīvotais Latvijas reģions un «baroja» visu Latviju ar vērtīgāko resursu – cilvēkiem –, šodien ir tādā situācijā, kādā ir.

Pie mums, Baltinavā, Upītē, Briežuciņā, Šķilbēnos, par spiti tam, ka valstī gadu desmitiem nav normālas reģionālās politikas, paldies dievam, joprojām ir dzīvā Latgales pierobeža. Ir cilvēki, kuri šo zemi notur. Nesaukšu nevienu vārdā, lai kādu ne-

aizmirstu, bet spēcīgu cilvēku mūspusē ir daudz – zemnieki, uzņēmēji, izglītības, kultūras darbinieki, garīdznieki, radošas personas... Manuprāt, šeit dzīvojošajiem ir spēcīga dzimtas vietas, savu sakņu izjūta. Šeit joprojām dzīva latgaliešu valoda. Ir patriotisms, kas izpaužas ikdienas darbā, ne skaļos saukļos. Atceros, ka pirms krietna laika pa Latvijas pierobežu brauca Rīmants Ziedonis, kurš rakstīja grāmatu par austrumu robežu. Viņš bija sācis pierobežas iepazīšanu no Baltkrievijas pierobežas gala un, kad satikāmies Baltinavā, teica apmēram tādus vārdus: «Šeit beidzot redzu, ka pierobežā dzīvo cilvēki.»

Ko jums nozīmē būt daļai no šīs kopienas? Kas ir tas, kas šeit tur?

Šeit ir mana dzimtā vieta, bērnības zeme, dzimtas saknes. Savulaik Rīgā pavadīju brīnišķīgus studiju gadus ģeogrāfos, bija piedāvātas arī karjeras iespējas turpat metropolē, tomēr ne mirkli nesaubijos, ka gribu dzīvot un darboties Latgalē, Baltinavas pusē. Starp citu, tieši esot projām, no attāluma var labāk novērtēt tās vērtības, kas mums ir, bet ko ikdienā uz vietas var neievērot. Man svarīga latgaliskā vide. Mani studiju gadi bija Latvijas atmodas laiks un latgaliešu atmodas sākums, ko izbaudīju un ar ko aizrāvos. Arī tāpēc tik pašsaprotami ir būt šeit.

Baltinavas skolas vārds nav iedzīvotājiem bez jūsu vārda, jo jau 23 gadus esat skolas direktors. Kādi ir lielākie izaicinājumi, ar kuriem jāsastopas mazajām lauku skolām pierobežā?

Viens no izaicinājumiem ir iedzīvotāju skaita būtiska samazināšanās (rezultātā arī



▲ **KAMĒR** būs cilvēki, pierobeža dzīvos. Imants Slišāns ir pārliecināts, ka pierobeža nav tikai ģeogrāfiska līnija kartē, tā ir dzīves fizisks vai politisks. Tas ir iekšējs spēks turēties pie vērtībām, kas gadu desmitiem veidojušas šo vietu, un tās ir – valoda, kultūra, tē priekšu, Latgales pierobeža dzīvos.

Cīņa ar birokrātiju, ko pasludinājusi valdība, manuprāt, šobrīd ir tikai vārdi

skolēnu skaita), kas ir ne tikai pierobežas, bet visu no Rīgas attālāko novadu problēma. Kā jau pieminēju, valstī nav bijusi un joprojām nav normālas reģionālās politikas. Pierīga aug un kļūst arvien pārapdzīvotāka, pārējā Latvija iztukšojas, bet valsts/valdība tikai pastiprina centralizācijas politiku un šos procesus vēl vairāk veicina.

Otrs izaicinājums ir sabiedriskās domas ietekmēšana, kas ilgstoši (un ne bez rezultātiem) tiek kultivēta, ka te, Latgalē, pierobežā, dzīvot un būt «nav perspektīvi». Mācīties nelielā lauku skolā «nav perspektīvi», dzīvot tālu no Rīgas «nav perspektīvi»...

Uzturēt ceļus «nav perspektīvi», jo maza satiksmes intensitāte. Attīstīt uzņēmējdarbību «nav perspektīvi», jo problēmas ar darbaspēku un arī klientu mazāk, lielle noietu tirgi tālāk. Ar bērniem runāt dzimtajā vecvectēvu latgaliešu valodā arī «nav perspektīvi»... Turklāt vēl ziņām, ka kreditēšanas politika pierobežas cilvēkiem arī nav labvēlīga. Un visam tam klāt vēl jaunā aktualitāte, ka valsts pierobežā varēs atsavināt zemes īpašumus, ja tas nepieciešams valsts drošībai.

Vēl viens izaicinājums saistīts ar visām skolām, ne tikai pierobežā. Izglītības sistēma ir pārbirokratizēta, pār-

normativizēta. Pārbāzta ar visādiem normatīviem, kas pārslod skolotājus, atņem laiku un enerģiju, ko labāk varētu veltīt darbam ar bērniem, jauniešiem. Šajā ziņā izglītības sistēma iet greizu ceļu, bet absolūtais vairums izglītības jomas cilvēku, redzot daudzās absurdas lietas, pacietīgi, miera labad (jo taču būs akreditācija, atbrauks pārbaudītāji) vairo nekam nevajadzīgos papīru kalnus, kārtības utt. Cīņa ar birokrātiju, ko pasludinājusi valdība, manuprāt, šobrīd ir tikai vārdi.

Esat pazīstams arī kā direktors, kurš par savas sko-

baliek



elpa ar savām sāpēm, cīņām un skaistumu. Stiprums šeit nav tikai izglītība, kopiena. Un kamēr būs cilvēki, kas šīs vērtības nes uz

FOTO - NO PERSONĪGĀ ARHĪVĀ

las pastāvēšanu stāv un krīt, ieskaitot klauvēšanu pie durvīm visaugstākajos varas gaitējos. Par ko šobrīd ir galvenā cīņa?

Būtu labāk, ja varētu vienkārši strādāt, bet sanāk cīnīties. Jau vairākus gadus kā karsts kartupelis ir jautājums par plānoto izglītības finansēšanas modeli – tā saukto modeli *Programma skolā*, un par plānotajiem skolu tīkla veidošanas kritērijiem. Par to varētu ļoti gari izteikties. Īsais variants. Kad 2024. gada 17. decembrī informatīvo ziņojumu par jauno modeli izskatīja Ministru kabinetā, to nebija saskaņojis neviens sadarbības partneris. Visvairāk

iebildumu bija Latvijas Pašvaldību savienībai (LPS) un LIZDA. Tie ir iebildumi, arī aizstāvēt mūsu pierobežas skolu intereses. Tā nav cīņa par vienu skolu, bet par taisnīgiem principiem, lai nobremzētu masveida skolu slēgšanas kampaņu!

Kādi ir būtiskākie iebildumi vai priekšlikumi par modeļa *Programma skolā* šobrīd piedāvāto projektu?

Kopumā tie ir trīs. Pierobežas vidusskolām, lai saņemtu pilnu valsts finansējumu, minimālo izglītojamo skaitu (10.-12. kl.) noteikt 25-30, nevis 45, kā piedāvā IZM. Valsts budžeta finansējums vidusskolas posmā jānodrošina

proporcionāli izglītojamo skaitam (IZM projektā šobrīd piedāvāts vidusskolas posmā valsts finansējumu nepiešķirt vispār, ja netiek sasniegts IZM plānotais minimālais izglītojamo skaita kritērijs). Jauno finansēšanas modeli ieviest tikai gadījumā, ja pieejams viss modeļa ieviešanai nepieciešamais finansējums. Mūsaprāt, nav pieļaujams jauno finansēšanas modeli ieviest ar mazāku finansējumu. Cīņa ir par to, lai atbalsts austrumu pierobežai ir reāls, ne tikai deklarātīvs uz papīra, lai pierobežā tiek nodrošināts valsts un pašvaldības pakalpojumu tīkls, attīstīta infrastruktūra, lai laukos tiek saglabātas skolas (arī vidusskolas), jo tas ir valstiskās attieksmes jautājums pret cilvēkiem, kas ir šeit – Latvijas un Eiropas Savienības pierobežā. Tas šodien ir ģeopolitisks jautājums!

Kopš 2000. gada sākuma esat bijis deputāts Baltinavas pagastā, tad novadā un nu jau otro sasaukumu arī Balvu novada domē. Kā jūsu darbs novada domē palīdz vai papildina darbu skolā?

Svarīgi turēt roku uz pulsa, kad vietējā pašvaldība pieņem būtiskus lēmumus ar ilgtermiņa sekām. Bijušas situācijas, kad kolēģi deputāti par labu saviem argumentiem kādā lēmumā piesauc valdības noteikumus. Es pats tos izlasu, un izrādās, ka vēlamais tiek pasniegts par īstenību. Un vēl ir būtiski neļaut jaukt viedokļus ar faktiem. Pats vārds «pašvaldība» jau izsaka jēgu – pašu valdība, nevis akla «norāžu no augšas» izpildīšana.

Kādas ir būtiskākās pārmaiņas, ko esat centies ieviest vai aizstāvēt kā deputāts?

Vienmēr esmu bijis pret pārlieku centralizāciju. Savulaik pirms 2009. gada administratīvi teritoriālās reformas iestājos par savas – Baltinavas – pašvaldības saglabāšanu. Toreiz baltinaviešiem izdevās izveidot savu novadu. Novada lielums nav izšķirošais kritērijs tā attīstībai. Divpadsmit pastāvēšanas gados Baltinavas novadā, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, bija piesaistīts vairāk projektu finansējuma nekā daudzās lielajās novados. Ne vien vien jaunā ģimene atgriezās dzimtajā pusē (arī tagad Baltinavas vidusskolā pirmskolas grupās ir daudz bērnu, Baltinava neizmirst!). Diemžēl lielākā novadā aktuālākā ir centra - nomales pretnostatīšana par sliktu attālākiem pagastiem.

2018. gadā mums, tā laika Baltinavas novada deputā-

tiem, izdevās panākt, ka izglītības finansēšanas kritērijos pirmo reizi tika izdalīta īpaša Eiropas Savienības pierobežas teritorijas kategorija. Tas bija rezultāts ilgstošai un neatlaidīgai darbībai, sarunām, vizītēm, priekšlikumu iesniegšanai, uzrunājot IZM ministru un citus valdības ministrus, Saeimas deputātus, Valsts prezidentu, valdības vadību, sadarbojoties ar LPS, LIZDA, Latgales plānošanas reģionu. Šodien svarīgi saglabāt to, ko izdevās panākt, jo, kā jau pieminēju, «centralizācijas buldozers» turpina braukt pāri Latvijai.

Vai pierobežas statuss ietekmē pašvaldības iespējas attīstīt izglītību, kultūru un infrastruktūru?

Īsā atbilde – pierobežas statuss šobrīd rada zināmus ierobežojumus, bet nav reālu valsts atbalsta mehānismu pierobežai. Tikai kardinālas izmaiņas reģionālajā politikā varētu pierobežu un no Rīgas attālos reģionus nostādīt līdzvērtīgā situācijā ar pārējo Latviju. Tie būtu reģionālie koeficienti, reģionālās piemaksas, pierobežas teritoriju atbalstoši kritēriji dažādās jomās (piemēram, tai pašā skolu tīkla jautājumā) utt. Un tas ir politiskās gribas jautājums!

Pēdējā laikā sabiedrībā dažādos kontekstos daudz tiek pieminēts vārds «pierobeža». Ko nozīmē stiprs cilvēks pierobežā?

Stiprs cilvēks pierobežā (tāpat kā citur) ir tas, kurš stāv par savām vērtībām, savām mājām, ģimeni, par savu novadu, valodu, par Tēvzemi. Kurš nelokās līdz visiem vējiem, kurš nebaidās nostāties pret straumi un palikt mazākumā ar savu viedokli, ja ir pārliecināts, ka viņam ir taisnība. Tikai stipri cilvēki var saturēt stipru novadu. Stipri novadi veido

stipru Latviju.

Savulaik Baltinava bija mazākais Latvijas novads, taču tas nebūt nenozīmē, ka par Baltinavu neviens nezina. Jums, piemēram, ir slavenais amatiereteātris *Palādas*, pēc kura lugām pat tapušas Nacionālā teātra izrādes *Latgola.lv 1* un *Latgola.lv 2*, kas vairākus gadus bija skatītāju iecienītākās...

Baltinavas novads ir sena un spēcīga vieta! Tam saknes stiepjas gadsimtiem senā vēsturē. Baltinavas pagastā atrodas seno latgaļu pilskalns – Puncuļovas (Obeļovas), Olūtoju pilskalns un Zvonu kolni -, kas bija latgaļu apkārtnējo novadu centri. Baltinavas pagasts pastāvēja jau XIX gadsimtā pēc dzimtbūšanas atcelšanas, visi apkārtnējie kaimiņu pagasti ir izveidoti vēlāk. XX gadsimta sākumā (vēl pirms Latvijas valsts rašanās) vietējie uzņēmīgie cilvēki Baltinavas pagastā izveidoja Latgalē pirmo krājaizdevu sabiedrību un izpirka vietējās muižas zemi. Kad XX gadsimta 20. gados Ziemeļlatgalē veidoja jaunu apriņķi (Jaunlatgales, vēlāk Abrenes apriņķi), diskutējot par topošā apriņķa centru, starp iespējamajiem variantiem figurēja arī Baltinava. 30. gados Baltinavā tika uzcelta visā valstī pirmā pagaststiesas ēka. 2009. gada reformā Baltinavas pagasts bija vienīgais Latgalē, kam izdevās izveidot pašam savu novadu. Jā, baltinaviešus paaudzēm ir raksturojis spīts un pastāvēšana par sevi! No Baltinavas nākušas daudzas izcilas personības. Un, protams, Baltinavas kolorīts uz Nacionālā teātra skatuves izrādē *Latgola.lv*!

Ja runājam par aktiermākslu, viena lieta ir daudzu gadus būt galvenās lomas – Ontana – atveidotājam, bet pavisam kas cits

amatiereteātra aktierim kāpt uz Nacionālā teātra skatuves un izrādē aizvietot teātra leģendu Uldi Dumpi. Kādas atmiņas palikušas par šo notikumu?

Jā, Baltinavas amatiereteātri *Palādas* jau neesmu krietnu laiku, bet arvien gadās, ka mani kādā citā Latvijas vietā kāds uzrunā par Ontanu. Bet par uzstāšanos uz Nacionālā teātra skatuves man ir ļoti jaukas un īpašas atmiņas. Izrādē *Latgola.lv* galveno – Ontana – lomu Ulda Dumpja vietā nospēlēju trīs izrādes. Esmu pateicīgs par šo iespēju liktenim, režisoram Valdim Lūriņam, autorei Danskovītei! Mani ļoti, ļoti sirsnīgi uzņēma visa *Latgola.lv* trupa. Un tā īpašā sajūta izrādes beigās, kad pirmoreiz biju Ontana lomā Nacionālajā teātrī, kad visa skatītāju zāle piecēlās kājas... Pēc manas pirmizrādes uz lielās skatuves bija neliela saviesīgā daļa, kurā mani sveica visi trupas aktieri, bija sirsnīgi un jauki. *Palādis!* Starp citu, gribu piebilst, ka man dzīvē visspilgtākie brīži, kas devuši vislielāko gandarījumu, ir pateicoties tam, ka esmu latgalietis, nāku no Latgales, ka man ir tāda Dieva un dzimtas senču dota vērtība kā latgaliešu valoda!

Kas ir tās lietas, kas palīdz uzturēt dzīvu Latgales reģionu, latgaliešu valodu un noturēt pierobežā dzīvojošos cilvēkus?

Dzīvu Latgales reģionu uztur cilvēki! Stipri, patriotiski cilvēki, kuri te dzīvo, strādā, izsapņo un īsteno savus sapņus, audzina bērnus. Dzīvu latgaliešu valodu, protams, uztur cilvēki, kuri runā latgaliski pašī, runā latgaliski ar bērniem un mazbērniem. Varas un valsts iekārtas mainās, bet pamatvērtības paliek. Kā teica Francis Trasuns: «Varai pīder laiceiba, taisneibai – myužeiba!» ●

ROBEŽNIEKI - Latgales

stiprie ļaudis ir rakstu sērija par novada iedzīvotāju un uzņēmēju ikdienu, iespējām, izaicinājumiem un dvēseliskā spēka smelšanās avotiem.

MAF

Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Latvijas Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Sadarbības projektā piedalās mediji: *Diena*, *Vietējā Latgales Avīze*, *Latgales Laiks*, *Ezerzeme*, *Vaduguns*, *Ludzas Zeme*, *Rēzeknes Vēstis*, *radio Alise*

ZINOŠAI LATVIJAI!



Skenē kodu un abonē ērtāk!